

84 БУ

4-75

МАТВЕЙ ЧОЙБОНОВ

СЭНХИР ХАДАГ

АЛТАН НАРАНАЙ ЭЛШЭ ДОРОО...

Хэн нэгэн тухай хураг суугай зоной дундуур зурьса хүрэжэ ерэхэдэ, нэлмысэ тарахада, бидэ гайхан шагнадагшые, баярлан хүлээн абадагшые бэээбди.

Хэдэн арбаад жэлэй саада тээ эрдэм мэдэсын, оньһон аргын орёо һонин болоходо, олоной анхарал татагдадаг бэлэй.

Тээд мүнөө энэ талаар юунэйшые бии болоходо обогод гэлдэн омоорхоёо 'болинхой хаш...

Гансал НЛО гэлсэдэгнай огторгойгоор ниидэжэ ябана гэжэ хэн нэгэнэй амьяа абажа ядан, аргагүй шангаар хүхирһөөр гэртэ гүйжэ ороо наа, булта юрьесэ газаашаа тэгүүлхэл юм бэээбди.

Бурханай шэди шүдхэрэй альбан хоёр огто үгы юм гэжэ хэлэгдэжэл байгаа — тээд манай уймар ухаанда ойлгогдосогүй юумэн биил ёһотой гэжэ хүн этигэнээрээл ха юм даа!..

Нэгэтэ Улаан-Үдэ хотоор Матвей гэжэ аргашан, айнахтар шэдитэй хүн бии болошоо гэнэн хураг тарашоо.

Дүрбэ табан жэл үнгэрһэн хойно Түнхэн нютыгтаа ошоод байхадамни, тэрэ шэдитэй Матвей гэдэг хүн айлшалаа, шамайе бэдэрээ гэнэн зугаа дуулааб.

Тинхэдэнь юундэшьеб нэгэ жэгтэйшэг байба: тиимэ үнэнхөөр үргэн олон зоние гайхуулһан шадалтай хүнаад, яахаяа намайе хурагшалба гээшэб гэжэ бодоходо, тингээл бэээ.

Хожомынь республикын больницын поликлиникэ соо

аргалгын кабинет нээжэрхөөд, ажаллажа байна гэлсэбэ.

Аргагүй нэгэ шухала хэрэгэй гарахада — дүтынгөө хүнэй үбдөөд байхада — абаад ошохо ушар болобо.

Аймшагтай олон зоной дундуур арай шамай гэжэ, оошорой ута аргамжа томо томоһоор үүдынь нээн ороходомни, үеымни нүхэр Матвей Чойбонов сагаан халаад үмдэнхэй юумэ сарюухан таһаг соо арюухан шэрээдэ аржыжа һуухадаа яхабши!

Одоол гайхахын ехээр гайхаад, байһан газартаа багана мэтээр зогсошоо бэлэйб...

Матвей бидэ хоёр нэгэ үедэ хамта Буряадай багшанарай институтда һураа зомди. Би физикэ, нүхэрни хэлэ бэшэг шудалагша һэн.

Матвей хүгжэм дуунда илангаяа бэрхэ, бэлиг шадабаритай хадаа залуушуулай дунда гайхуулагша бэлэй. Аялга соонь нэгэ ондоохон янза байлсаха — илангаяа зүүн зүгэй арадуудай соёл гэгээрэлэй эхин үзэгдэгшэ һэн. Үргэн һайхан Зэдэ нютагай хүбүүн хадаа үндэһэн монголой уг унгиһаа удхатай юм бээ гэжэ бодогшо һэм. Мүнөө шүлэгэйнь үгэнүүд дээрэ дуунууд зохёогдоходоо, ямар уран гоёор зэдэлнэ гээшэб! СССР-эй арадай артист Дугаржап Дашиевай дуулажа байхада, зүрхэ сэдхэл гүн гүнзэгыһөө долгион эбхэрнэл. Буряадай бэлигтэй хүбүүдэй шадалдань хүгэдэн уярхаш. Матвейн сагтаа хүгжэмэй училищида һураһаниинь нэмэри бололсоношье ха.

Юрэдөө, Матвей элдэб номууды уншадаг, соёл болбосорол тээшэ өөрын харгыгаар дабшан ошожо ябаһан хүбүүн һэн. Нэрэтэй түрэтэй артистнар болон уран зохёолшодоор хамта ябажа ябахынь харахаш. Чимит Цыдендамбаев, Дашарабдан Батожабай гэгшэдэй хажууда үдэршэлэн һуужа, тэдэнэрэй элдэб нүхэдөөрөө хөөрэлдэхыень анхаралтайгаар шагнажа, өөртөө һонин шэнэ юумэ ойлгожо абадаг байгаа.

Буддын шажанай эрдэм мэдэсые бүри багаһаа үбгэ эсэгэнэнь ойлгожо абаһан гэжэ хожомынь ойлгооб.

Үбгэ эсэгэнь тон ехэ лама, Ивалгын дасанай тогтоог-
доходо хамба байһан юм.

Иимэл хадаа арадай эмнэлгын арга шадал аргааха-
наар шудала шудалһаар Матвей Рабданович өөрын эди
шэди хүгжөөн бадаргаажа шадаа. Москва, Ленинградый
эрдэм шэнжэлэлгын институтууд соогуур хургуули га-
раа, эрдэмтэ зоноор харилсаа холбоо баталаа. Джуна
Давиташвили мэтэ шадалтайшуулай онол арга, ажал
хүдэлмэри ойроһоо ажаглан хараа. Экстрасенснүүдэй
нэгэдэлэй гэшүүн болонхой.

Элдэб эмшэдээр ябаад, арга хургаяа баража ядаад,
хандаһан олонхи хүнүүдтэ туһа хүргэжэрхихэн ушар-
нуудынь яһала дуулаһан байнаб.

Тиихэдээ баярлахаш...

Төөд эгээл ехэ баярни ондоогоор ерэнэн байна. Нэгэ-
тэ Матвей намда хэдэн шүлэгүүдые харуулба гээшэ.
«Нэгэ имэ юумэ бэшээд туршагшаб, энэмни хүндэ
хэрэгтэй юм гү, үгы гү?.. Шамда үнинэй харуулха, хөө-
рлдэхэ гээд ябагшаб»,— гэбэ.

Арюухан хуһадай сагаахан хасарта
Залуухан наһанайм хонгёохон үдэрнүүд лэ.
Даруухан зүрхэнэй улаахан шарайда
Тэнюухэн сэдхэлэйм дулаахан бодолнууд лэ.
Сэнхирхэн огторгойн сэлмэгхэн сээжэдэ
Сэсэгхэн наһанайм сарюухан дуунууд лэ.
Ногоохон дайдымни номгохон түхэлдэ
Нарайхан шүлэгүүдэйм түрүүшын мүнрүүд лэ.

Баярлангүй яахабиб!..

Түрүүшын мүнрүүд имэ байгаа хадаа бурханһаа
эхитэй юм бэээ! Хүн гээшэ замбуулин руу залаатай дэл-
хэйн үрхэ гээшэ, замбуулин дэлхэй хоёрые холбоһон
хүйһэн гээшэ гэжэ үнэхөөрөө өөрын хэлэгшэ бодолые
дабтан хэлэхэнээ ондоо юумэн байхагүй!

Мүнөө энээхэн түрүүшын номой олон зоной зүрхэн

руу залаатай байхадань би баяртайб.

Олоной хайн хайхан байхынь түлөө оролдоһон шүлэгшэ дууша, эмшэ домшо, уран дархан Матвей Рабданович Чойбоновые нютагайнь зон Буярадай республикын арадай депутадаар хунгаһан байна.

Зоной түлөө зол жаргалаа эдлэхэ гэгэн зорилго одон ехэ бэлигые орьёлуулжа, ошон ехэ ажалые огторгой өөдэ соробхилуулдаг хаш. Тиихэдэнь хүнэй наһанай эрьесэ нарантай хамта гороололсоод, эхин эсэс хоёроо нэгэдүүлэн мүнхэрдэг.

Алтан наранай элшэ дороһоо,
Ашата дэлхэйн зүрхэн сооһоо,
Арад зоной хургаал-заабариһаа
Айлшалжа мордохоб.
Мүльһэн далайн хүнжэлһөө,
Мүнгэн шүүдэрэй нюдэдһөө,
Мүлимэл түбиин тоһонһоо
Мүнхэрөөд бусахаб...

Ардан Ангархаев

ШЭНЭ САГ

Сэнхир майхан — оройдомни.
Сэсэгтэ нуга — досоомни.
Холшор наһан — хойномни.
Холбоо харгы — урдамни.
Үнэн нүхэд — замдамни.
Үүрэй толон — бөөдэмни.
Шугы, горход — нютагтамни.
Шуран басагад — һанаандамни.
Хүгшэн эжы — шуһандамни.
Хурдан буурал — дуундамни.
Сайбар тала — үлгүдэмни.
Сагаан һара — зүүдэндэмни.
Багшын һургаал — сээжэдэмни.
Байгалай долгид — шэхэндэмни.
Дэлхэйн худал — гартамни.
Дэрэ-тоонтом — заяандамни.
Мүнхэ наран — үхибүүдтэмни.
Мүшэ одод — огторгойдомни.
Хүбшын хүгжэм — ангуудтамни.
Мойһон шугы — шубуудтамни.
Үльгэрэй баатар — үбсүүндэмни.
Үншэрһэн зон — зүрхэндэмни...
Булаг бурьялаа досоомни.
Байдал хубилаа газаамни!

Г А Р Ш А Г

А. Ангархаев «Алтан наранай элшэ дороһоо...»	5
Шэнэ саг	9
«Бугын дуунаар буурал Бурядаа...»	10
Алтан шоройто Инзагатам	10
Дуушан буряадби	11
Залиршагүй бодол	12
Эжы аа, эжы!	13
Эжы	14
Гансал шамдаа	15
Бэлюутэ	15
Амар мэндээ!	16
«Сэлгээн дайдаар тэмтэрһэн...»	17
«Арюухан хуһадай...»	18
Энхэ наһа һахигша	19
Сагай эрьесэ	19
«Түмэршэ дарханай уран бэрхые...»	20
«Дүшэээ дабаа наһандаа...»	21
Нютагтаа буугаад...	22
Анюта	22
Зүрхэмни	23
Тэнюун Түнхэнэй Мундарга	24
Хонгор уула	24
«Хуурай хохир ууюуһан...»	25
Хүсэжэ ядаад хусаһанда	26
«Уурал бадхаа...»	26
Хүндэл сагта түрөө хаб даа	27
«Алта хазажа эдихэгүйш...»	27
«Шүлэгэй шэмэг сээжэдээ...»	28
Шүрэ-мүрнүүд	28
«Байжал болохо...»	29
Улаан-Үдэ	29
«Сэнхир мандал үргөө...»	30
«Дүрбэн мүсээ...»	31
«Халюун үбсүүтэй...»	31
«Дэлхэйн шэмэгэй дэнзэ...»	32
Магадгүйб	32
«Буурал сагаан толгойдош...»	33
«Табан хургадайм...»	33
«Улаахан басаганда...»	34
Бодолни	34
Алхаар баллашагүй нүхэдэй нэгэн	34
Ардан Ангархаевта ханданаб!	34
Эжымни, бусыш даа!	35
«Хэээб даа, нэгэтэ...»	36
Дээрэһээмни дуулгаа	37

«Үндэһөөрни хобхолжо...»	37
Этюд	38
Шэбэртэ	38
«Эхым сагаан сэдхэл соо...»	39
Абай Гэсэр	40
Наһанай ошолго	40
Нара	41
«Бууха бүрим хубилжа...»	41
Угай шуһан	42
«Үүдэн сүмөөр» нэтэ харбажа...»	42
Бэшэг	43
Хүдөөгэй нэгэ хүдхэдэ	43
Нютагаа бусалга	43
«Сарьяа дуута тэнгэрини...»	44
Хүгшэдэй гэртэ	45
Ашанартаа	46
«Эбэр номын хүсэтэй...»	47
Юун бэлэй?	47
«Сэнхир талаараа сэнгэхэдээ...»	48
Гуниг	49
Түгхэнөө бусахалби	49
«Эртын наранай...»	50
Бүрин-хаанай дуушан	50
Һайхан басаганда	51
Хүбүүндэм хөөрөжэ үгөөрэй	52
Бага басагандаа	52
Үнэн үгын хүсэн	53
Набша сэсэгтэл	53
Залуу нэгэ басаганда	53
Тоёон	54
«Мүнхэ зулын толондо...»	54
Дүшэн хоёр наһандаа	54
Хүбүүмни — алтамни	56
«Ара Торин аршаанай дээжэ...»	57
Хүгжэм	57
Шамдаа	58

Дуунууд

Зэдын соло. Хүгжэмынь Ю. Ирдынеевэй	61
Юрөөгэй залуушуулай вальс. Хүгжэмынь Ю. Ирдынеевэй	63
Дуулим таладаа. Хүгжэмынь Ю. Ирдынеевэй	65
Улаан-Бургалтай. Хүгжэмынь Ю. Ирдынеевэй	67
Иизгатын вальс. Хүгжэмынь Ю. Ирдынеевэй	69
Эгэтын Адаг. Хүгжэмынь Ю. Ирдынеевэй	71
Уянгата романс. Хүгжэмынь Ю. Ирдынеевэй	73
Ноёхой аялга. Хүгжэмынь Ю. Ирдынеевэй	75
Тэбхэр сагаан табин наһан. Хүгжэмынь А. Андреевэй	77